

[LASZLO KEREKES – SECOND HAND]

a munkacíme annak a független tévéprodukcióként készített negyvenperces beszélgetésnek, melyet Iris Elhanani tel-avivi szerző 2002. március 12-én folytatott Kerekes Lászlóval a vajdasági nemzetközi művész berlini műtermében.

A beszélgetés magyar átdolgozása az angol nyelven folytatott interjú felvétele alapján készült.

ELHANANI: Mire szolgált eredetileg a műtermed?

KEREKES: A régmúlt időkben benne egy nagy pékség működött. Látni a kemence maradványát. A pincén keresztül e műhelyből alagút vezetett az utcára nyíló üzlethelyiségbe. A II. világháború előtt, ill. az azt követő berlini fal felépítése előtt, a környék igencsak forgalmas lehetett. Azonban az innen mintegy ötszáz méterre húzódó fal létezésének időszaka megtette a magáét.

ELHANANI: Melyik oldalon vagyunk? Ez itt Kelet-Berlin volt?

KEREKES: Nem, éppen fordítva. A néhai Nyugat-Berlin egy holt szögletében húzódik az utcám. A városrészben nem létezett ellenőrzőpont, azaz nem létezett határátkelőhely a túloldalra. Amikor megérkeztem Nyugat-Berlinbe, éppen ide, Kreuzberg és Neukölln találkozásának e csücskében vendégeskedtem. A legelső berlini emlékeim tehát pontosan az itteni falszakasz nyugati szektorához fűződnek.

ELHANANI: Honnan jöttél Berlinbe? Mikor?

KEREKES: Az ex-Jugoszláviából – ha ezt még mindig így mondhatnám, ahonnan 1988-ban, a nacionalista hatalomátvétel idején kényszerítettek el. Berlinbe Novi Sad (Újvidék) városából érkeztem, melyet jóval később, a Jugoszlávia elleni légiháború során, erős bombázásnak vetettek alá. A több-

nemzetiségű város a Dunán fekszik. Mindhárom hídját lerombolták. Szerencsére, nekem még a változások lelegején el kellett hagynom. Berlinben azonnal új barátokat szereztem, és immár tíz éve, hogy ez a különös műhely az otthonom. Itt dolgozom, itt lakom, egyben itt az irodám és a raktáram.

ELHANANI: Melyek az alkotómunkád legfontosabb területei?

KEREKES: Az idő vonulásának különböző periódusaiban a művészi megnyilvánulás különböző területei érdekelték. Időnként festő vagyok, időnként performer vagy médiaművész. Az utóbbi évtized során azonban főképpen installációművészettel foglalkoztam. Ilyen értelemben a műtermem egy olyan technikai tér szerepét is betölti, ahol az installációim alkotóelemeit halmoztam fel.

ELHANANI: Úgy tartod, hogy egy olyan egzisztenciális helyzet megteremtése volt a célod, melyben nem találni semmi értékeset, semmi hasznavehetőt . . .

KEREKES: Korábban, amikor a reális értékeket jelentő anyagi javak gyarapításának értelmében valahogy még hinni tudtam, váratlanul mindig valami törés állt be az életemben. Olyankor legelőbb a tárgyakról mondtam le. Később meg, a balkáni háború közeli tapasztalata megmutatta számomra többek között azt is, hogy pillanatok alatt el lehet veszíteni azt, amibe az ember az élete legjavát beleöli. E felismerések tudatában tehát sikerült felülkerekednem az anyagi értékek iránti szolgaság formáin. Mivel egyébként is az ideiglenesség és az improvizáció jegyében alakult az életem, a műhelyemben egyedül csak olyan tárgyakat látni, melyeknek valami közük van a munkámhoz.

ELHANANI: Erősebbé tudott-e tenni az anyagi kötődöttség felhagyásának állapota vagy pusztán arról van szó, hogy ezáltal az alkotásod szabadságának mozgásteret szélesedett ki?

KEREKES: Ezt a körülményt tulajdonképpen a függetlenségem dimenziójaként kell felfogni, hiszen az említett tárgyaknak aligha van értéke. Azaz csak olyan értelemben, hogy mindig valami spontán elképzelés ürügyén váltak az elraktározott gyűjteményem részévé, amelyben a talált tárgyak egyike-másika furcsa energiákat hordoz magában. A talált tárgyak ugyanis nemcsak az előállításuk idejéről vagy pedig a használatuk történetéről tanúskodnak, de mielőtt a művészi idea hordozóivá lettek volna, ismeretlen emberek tulajdonát képezték. És ki tudja, mi történt ezekkel a ki tudja miféle emberekkel. A tárgyakban pedig minduntalan nyomot hagy a használóik szelleme. Néha nagyon is rossz energiák sugároznak ki belőlük. Amikor teszem azt, a világvárosi mellékutca vagy a konténerek hulladékai között lelek rájuk, leginkább a formájuk vagy az állaguk ragadja meg a figyelmemet. A tárgyak mindig valami lényegeset mondanak a jelenbe és a jövőbe vetíthető múltból. Létezik

egy összefüggés az ily módon meghatározott erők, a jegyeik, valamint a tapasztalaton épülő képzelet között.

ELHANANI: Inspirációt jelent-e a gyűjtés folyamata? Nálad például számos fényképalbumot látni. Mennyire van közük a munkádhoz?

KEREKES: A fotóalbumok természetesen a munkámmal állnak kapcsolatban, de leginkább azokat az albumokat szeretem, melyeket jóllehet a kilakoltatottak, ill. a rokontalan elhalálozottak maradék holmijának konténeri mélyéről bányásztam ki. Vagy azokat, melyek padlásokról és pincékből kerültek a hulladékba. Amikor érdekes tárgyakra lelek, rendszerint intenzív ötletekkel ragadom őket magamhoz, de idővel nálam is feledésbe merülnek, és nem történik velük semmi. Jelenleg éppen ezektől a sorsukat többszörösen túlélt talált tárgyaktól igyekszem megszabadulni. Végül is, nálam sincs örökre szóló „értékük”. A tárgyak mulandóságával valahogy úgy van, mint magával a művészetével, én pedig azon alkotók közé tartozom, akik mindig a jelenvalóság legaktuálisabb pillanatára koncentrálnak.

ELHANANI: Miben látni a munkád lényegét? Egyes művészek „belső kényszerből” alkotnak, mások „valamit mondani akarnak” stb. Szerintem azok a munkák a legfontosabbak, amelyek az egyetemes érthetőség fokán tudnak párbeszédet serkenteni a közönség tudata és a bennük megfogalmazott ideák között. Például az itt látható *World Wide Travel* vagy pedig a *Plain Air* című tábládat nagyon érdekeseznek tartom. Milyen indítékkal készülnek az alkotásaid?

KEREKES: Az én munkáimnak is van egyfajta esztétikájuk; nem tudom. Nem vagyok szakértő. Ám számomra a pusztán az önmaguk okáért létrehozott műalkotások produkálásának egyszerűen semmi értelme nincs. Éppen ezért – elsősorban a Fluxust szem előtt tartva, amely a kezdet kezdetén hatással volt a munkámra –, az alkotásom szervesen a valósághoz kötődik. Más szóval abból ered. A valóság s a kódjai meg állandóan változnak. Ezáltal a munkáim is különböznek egymástól: mindig másmilyenek. Jóllehet csak a látásmódom logikájának egyazon „kézjegye” azonosítható valamennyiükben. Az alkotásaim belső elemeinek elrendezése, az újrafeldolgozás és az újrahasonosítás módszerével valósul meg (*Recycling Memory*). Olyképpen, hogy a konstellációjuk visszahatólag a jövőre tud reflektálni, miközben a valóság jövője sohasem úgy alakul, ahogyan azt az egyéni és a kollektív képzeletünkben szeretnénk.

ELHANANI: Ezek szerint az is lehetséges, hogy a művész valamit a jövőből is képes a jelenre rávetíteni. Ilyen értelemben különlegesen vízióerejűnek tartom a szeptember 11-ével kapcsolatos munkádat . . .

KEREKES: Vannak művészek, akik kifejezett érzékkel rendelkeznek a jövő áttételes megsejtéséhez. Ez a képesség nem azonos a látnokszággal, de mégsem a kitanulható tehetségbeli adottságok tartományába tartozik. A va-

lóság összefüggéseinek racionális látása, a komplex gondolkodásra való képesség és az intuíció vegyületéből ered. Ilyen értelemben nekem sincsenek üzenetszerűen megfejtendő vízióim, de már többször is megtörtént, hogy tulajdonképpen megmagyarázhatatlan módon a munkáimban megjelent a „jövő előreflexiója”. Persze e jelenség a művészet alapvető lényegére és szerepére vezethető vissza: a civilizáció és a kultúrák kialakulásának hajnalán például még nem léteztek betanított esztétikagyapartírók, hanem a sámán volt egy személyben a művész is. Az általad említett különleges táblaképet mindössze két héttel a szeptember 11-én történt események előtt improvizáltam, miközben a spanyolországi Zaragozába készülve, a majdan ottani realizációra tervezett installációmhoz, lézerekkel kísérleteztem. Az elutazásom előestéjén alkalmi fogadást rendeztem a műtermemben. Az estély vendégeinek persze bemutattam az új munkámat is, melyet egyikük úgy értelmezett, hogy „aki gyakran repül, végül nem mást, mint repülőket fest”.

ELHANANI: És szerinted? Miért jelenik meg a képen éppen a repülőgép motívuma?

KEREKES: A kérdésre, sajnos, nem tudok egyértelmű választ adni. Hasonló előjeltől van ugyanis szó, akárcsak a *Plain Air* című ismert alkotásban, amely közvetlenül a Jugoszlávia elleni, 1999-es NATO-légiháború előtti időből ered . . .

ELHANANI: Mindkét alkotásodon ugyanazon emberi figura látható.

KEREKES: Igen. A figura a saját figurám. A *Hamis tájképek / False Landscapes* című projektem egyik programatikus fényképéről származik. Az ábra a fénykép grafikai leegyszerűsítésével jött létre. Hogy a szeptember 11-én történtekkel kapcsolatos munkámon tehát ugyancsak megjelenik, bizonyára nem tekinthető a véletlen dolgának. Zaragozában egy vendéglő mennyezetére felszerelt televíziókészülékeken láthattam nem sokkal később a New York-i és a washingtoni eseményeket. A váratlan délutáni televíziózásra az utcáról hívogatták be az embereket azzal, hogy valami szokatlan történik . . .

ELHANANI: Milyen befolyások jellemzik a jelenlegi tevékenységedet a tavaly szeptemberi terrorakció következményeinek fényében? A világban szüntelen számos szörnyűség történik. Mégis, te személyesen úgy tartod-e, hogy a Twin Towers elleni támadásnak rendkívüli jelentősége volt?

KEREKES: Bizonyosan így van, de csak a saját szubjektív látásom szögéből tudom igazából megítélni, mennyire és hogyan változtak meg az emlékezetes történések óta eltelt fél évben az életem és a pozícióm, vagy az emberi kapcsolataim általában véve. Bár Zaragozában örökre tudatomba vésődött, a direkt közvetített médiaképek különösképpen hatottak rám, a kiütköző pánikus félelem pillanata nálam egyszerűen elmaradt. Így utólag sem

tudnék már a témával művészileg mit kezdeni. A művész egyébként sem tehet sokat, nem tudja megváltoztatni a világot. Azaz bizonyos fokon csak szellemileg, ha képesnek mutatkozik kialakítani a személyes, létező és működőképes alkotói modelljét. Azt a bizonyos kis modellt, amely jóllehet nem felel meg a nagy rendszerek hatalmi központjai ízlésének, de a példák megfogalmazásának saját törvényei vannak. Ha tehát egy alkotói modell létezni képes, az már valami fontosat jelent. Mégpedig abban az összefüggő hálózatban, amelybe mindannyian beletartozunk.

ELHANANI: Érdekes, hogy éppen erre a pontra jutottál el. Tegnap, miközben Berlin központjában gyalogoltam, az abszolút személytelenség és az ismeretlenség furcsa érzése vett erőt rajtam. Mivel telefon nem volt nálam, egyszerre szükségét éreztem annak, hogy egy internet-kávézóból e-mailezzek néhány, a bolygónk különböző pontján élő barátomnak. Gyakran felteszem magamnak a kérdést, vajon valóban egybetartozunk-e mindannyian, vagy csak az egyéni energiák koncentrált összességéről van-e szó? Az energiák mindenképpen összekötnek bennünket, de olyképpen, hogy persze mindig azonosítani lehet az erővonalak kereszteződéseinek helyeit. Például a te műhelyedről azonnal fontosnak láttam tévédokumentumot készíteni, mert azonnal éreztem, hogy az összpontosított kommunikáció egy különleges helyéről van szó.

KERESKES: Hogy ez valóban így van-e, belülről tekintve nemigen tudom felmérni. Azonban nyilvánvaló, hogy a műtermemet még véletlenül sem lehetne valamiféle fényűző szalonnak nevezni. Éppen az ellenkezője mondható rá, viszont tény, hogy az utóbbi évtized során ide hozzám a jenevilág számos jelentős nemzetközi kortárs egyénisége is ellátogatott. Visszatekintve a múlt század kilencvenes éveire, mondhatom, hogy nálam jóval többen fordultak meg, mint a berlini műtermek legnagyobb többségében. A nagyvárosban élők egyébként is bezárkózva, jobbra eseménytelenül és magányosan léteznek. A műtermemben lejátszódott nagyszámú látogatások okát illetően ugyancsak nem tudnék sima válasszal szolgálni, de az emberek különféle nyomai valami módon itt maradtak; és különböző körülményekbeni helyzetekre – „telekre és nyarakra” emlékeztetnek. Egyben az eredményes vitákra és a hangulatokra, az ismeretségekre és összetűzésekre, gyakran a legkülönfélébb nyelvek bábeli zűrzavarára. Valahogy úgy van, hogy a látogatóim szerencsére sohasem érzik magukat lekötelve a munkáim megbámulásával. Többnyire nem is mutattam túl sokat, hiszen mit is látni tulajdonképpen a műtermemben. Valójában csak „elemeket”. Akárcsak egy automechanikusnál a gépalkatrészek halmazait . . . A világ pedig, amelyben élünk, összefüggő, komplex és összetett. Bár egyes tendenciák nem véletlen azt igyekeznek bizonygatni, hogy e szükségszerű felfogás helyett mindenkor fontosabb a teljesség, tehát az egész, elszigetelt

részeinél leragadni. Főképpen ott van ez így, ahol a riktó félrevezetés éktelekedik a konkrét szabadság formái helyén.

ELHANANI: Hogyan nyilvánul meg ez a gondolat az alkotásodban? Tudnál-e valamit mondani a kutyákat ábrázoló nagyméretű fotómunkádról?

KEREKES: A fényképen két azonos, szemben álló német juhászkutya látható. Meg az is világosan, hogy a Vöröskeresztnél teljesítenek szolgálatot, azaz hogy a segítség fogalmát képviselik. Másrészt, miközben ez az ismert kutyafajta különböző asszociációkra adhat okot, számomra egy gyermekkori emlék szépségét hivatottak jelenteni. A szolgálati kutyáknak egyébként eleve sok közülük van a természetellenesség fogalmához is. Például az országhatárok létezését juttatják eszünkbe. A munkámban megjelenő kutyákon persze már bizonyosképpen az is természetellenes, hogy a testükre a Vöröskereszt nemzetközi jele van felszójazva.

ELHANANI: És a *World Wide Travel* című reklámszerű tablótát hogyan kommentálnád?

KEREKES: A munkám nyersanyagára, a feliratos plexiüveglapra is, az utcán leltem rá. Az idegenforgalmi szlogen feliratához ikonográfiai elemeket kombináltam. A háttérükben pedig gyászjelentéseket látni, a vajdasági *Magyar Szó* napilap vasárnapi kiadásaiából. Az alumíniumkeretbe szerelt plexifelület tulajdonképpen egy installáció központi részét képezi. A lámpafénnyel megvilágított keret, a kiállítóterem közepén, a mennyezetről lóg le. A terem falain pedig tapétaszerűen az egy évtizeden keresztül gyűjtögetett gyászjelentések megannyija. Ezer meg ezer arc, köztük sok ismerős, az elmúlás koncepciójának egy meghatározott idejéből. Az ex-jugoszláviai Vajdaságot pedig a globális világhálózat egy végleg jelentéktelen tájának tekintik.

ELHANANI: A teljes egész és a részek viszonyáról már beszélünk. Az összefüggések értéke következtében tehát az derül ki, hogy a világ bármely pontján egy egészen más részének valóságáról új valóságkép hozható létre.

KEREKES: Persze, hiszen a különböző valóságoknak a globális hálózatban belül közvetlen és kölcsönható közük van egymáshoz. Te például a jelenleg tobzódó erőszakkal terhes Izraelben élsz, de mégiscsak közöd van Berlinhez, ahol e pillanatban beszélgetünk. Én egy természetellenesen eljelentéktelenített tájról származom, miközben nekem is közöm van Berlinhez, egyetemben Izraellel. Éppen ezért úgy tartom, hogy a napjainkban már egyáltalán nem beszélhetünk az izolált helyek létezéséről. A világ minden pontjának ugyanis kikövetkeztethető köze van egymáshoz. E realitásfelfogás a tudatállapot fokával mérhető. Akik úgy hiszik, hogy nagyobb biztonságban lehetnek, ha a kis univerzumaik feletti, úgymond ellenőrizhetőbb, azaz a jobb rálátás érdekében izolálódnak a szélesebb közegetől, nyilván illúziókban ringatják magukat. A

világ általánosan befolyásoló „nagy” realitását immár a mi egyetlen realitásunknak muszáj tekinteni, miközben érzelmileg úgy is oda tartozunk, ahová már tartozunk.

ELHANANI: Szerintem a szeptember 11-én történtek is bizonyítják, hogy világunk az összefüggő dominóeffektus hálózatának korát éli. Tehát ha valami valahol történik, az ma már nemcsak az adott földrajzi térség problémáját jelenti. Hiszen itt Berlinben is érezni a valóban súlyos izraeli konfliktus hatását. Éppen ma ott hét ember esett a terror áldozatául. Ezek a tények pedig minduntalan azt a gondolatot vetik fel az emberben, hogy egy ilyenfajta helyzet bárhol a világon előállhat. Elméletileg itt is, de ugyanígy másutt is. Könnyen el lehet képzelni valakit, aki egyszerűen felszáll a földalattira, és az ártatlan utasokkal együtt felrobbantja magát. A félelmet a levegőben érezni, mintha csak egy nagy és újszerű háború készülődne, melyet a hatalmasok fenyegető szótára napról napra gerjeszteni törekszik. Az emberiségnek reagálnia kellene az erőszak minden jelére, hiszen a rossz végül is mindig csak rosszat szül.

KERESKES: Teljesen egyezem veled, miközben emlékeztetnék arra, amit a művész kis szellemi-alkotói modelljéről említettem, melynek még akkor is példaszzerű jelentése van, ha a nagy rendszerekkel szemben úgyszólván semmi esélye sincs. Ugyanakkor úgy tartom, hogy ha bármimód azonosulunk a negatív erővel, azok könnyen ránk is lecsaphatnak. Hiszen azokat éri legelőbb betegség, akik rögeszmésen foglalkoznak az egészségükkel. Az ilyenfajta erők reflexív kölcsönhatásainak törvényszerűségeiről is tudunk már egyet s más, de a makro- és mikrovilágaink sorsának kulcsa a létmeghatározó gondolati erők jövőbeni felhasználásának módjában rejlik.

JEGYZET

IRIS ELHANANI, Tel Aviv / kultúrmenedzser és nemzetközi kiállításrendező, békeharcos. A *Milestones for Peace* című jelképes internacionális kiállítási projektumába eddig több mint négyszáz művész kapcsolódott be a világ minden tájáról. A nagy sikerű projektum tavaly a 49. Velencei Biennálé keretében is bemutatásra került. Legutóbb pedig, ugyancsak 2001 decemberében, az Aacheni Dóm Kincstárában.

www.creatingpeace.org

KERESKES LÁSZLÓ, (48) / 1988 óta Berlinben élő vajdasági nemzetközi művész. A munkája néhány szempontjára vonatkozó értesítések az interneten tekinthetők meg a beszélgetés során említett *Hamis tájképek / False Landscapes* című projektumra vonatkozó információkkal egyetemben.

www.geocities.com/laszlokerekkes

Plain Air

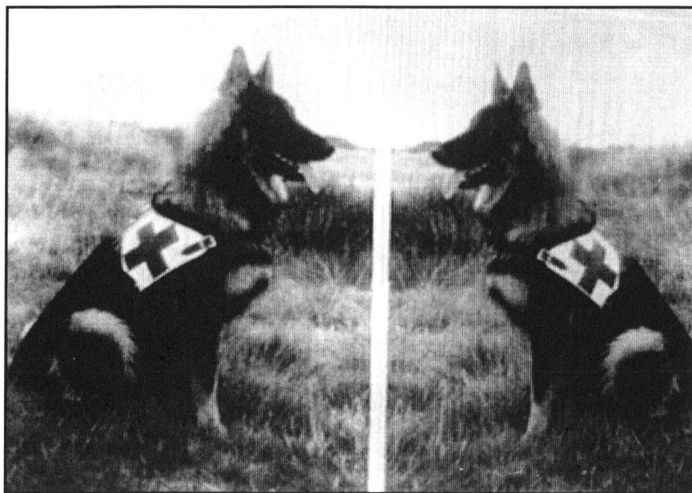
1999 (február) / kombinált technika / akril / falemez / beépített óraszerkezettel ellátva / 70x100 cm

Plain Air 2

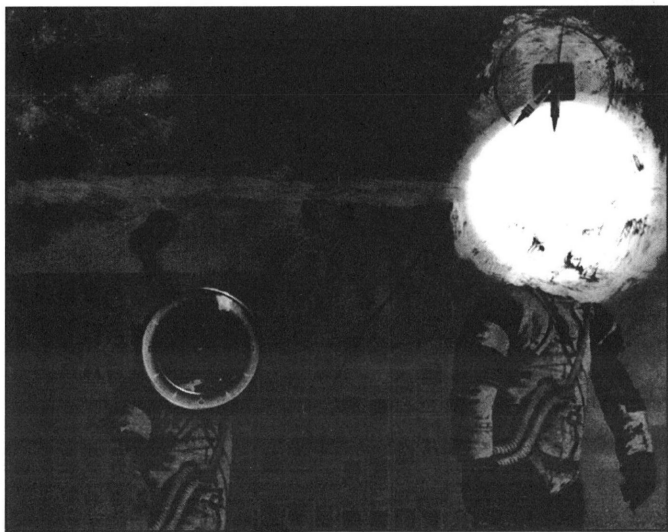
2001 (augusztus) / kombinált technika / akril / farostlemez / beépített lézerdiodával ellátva / 102x84 cm

Motívum a Hamis tájképek albumából

1999 / Digitálisan feldolgozott fénykép vöröskeresztes kutyákkal / Variáns

World Wide Travel

1998 / kombinált technika / akril / plexi-üveglap / installációs elem /
beépített óraszerkezettel ellátva / alapméret: 88x96 cm